

**ГОДИШЕН ДОКЛАД НА ОМБУДСМАНА КАТО НАЦИОНАЛЕН
ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ЗА 2017 г.**

СЪДЪРЖАНИЕ

ИЗПОЗЛВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ.....	2
ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ДЕЙНОСТТА НА НАЦИОНАЛНИЯ ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ПРЕЗ 2017 г.	4
Правна рамка.....	4
Статистика за инспекциите на националния превантивен механизъм през 2017 г.....	6
ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА, ТЪРСЕЩИ ЗАКРИЛА	7
МЕСТА ЗА ЗАДЪРЖАНЕ	10
Места за лишаване от свобода в системата на Министерството на правосъдието	10
Места за задържане в системата на Министерството на вътрешните работи...	28
ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА С ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ	30
СОЦИАЛНИ ИНСТИТУЦИИ ЗА ДЕЦА И ВЪЗРАСТНИ.....	33
Социални институции за деца	34
Социални институции за възрастни.....	38
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА НАЦИОНАЛНИЯ ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ С МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ ОРГАНИ И ОРГАНИЗАЦИИ.....	43

ИЗПОЗЛВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

- АСП – Агенция за социално подпомагане
ГДИН – Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“
ДСП – Дирекция „Социално подпомагане“
ДАБ – Държавна агенция за бежанците
ДДЛРГ – Дом за деца, лишени от родителска грижа
ДМСГД – Дом за медико-социални грижи за деца
ДФЗД – Държавно предприятие „Фонд затворно дело“
ДПБ – Държавна психиатрична болница
ЕСПЧ – Европейски съд по правата на човека
ЗИНЗС – Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража
ЗО – Закон за омбудсмана
ЗОЗТ – Затворническо общежитие от закрит тип
ЗООТ – Затворническо общежитие от открит тип
ЗСП – Закон за социално подпомагане
КПИ – Комитет за предотвратяване на изтезанията
КСУ – Комплекс за социални услуги
Л. св. – лишени от свобода
МВР – Министерство на вътрешните работи
МЗ – Министерство на здравеопазването
МЛС – Места за лишаване от свобода
МП – Министерство на правосъдието
МС – Министерски съвет
МЦ – Медицински център
НЗОК – Национална здравноосигурителна каса
НПМ – Национален превантивен механизъм
ОД на МВР – Областна дирекция на Министерството на вътрешните работи
ППЗИНЗС – Правилник за прилагане на Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража
РЗИ – Регионална здравна инспекция
РПЦ – Регистрационно-приемателен център
РС – Районен съд
РЦ – Регистрационен център
РУП – Районно управление „Полиция“
СБАЛЛС – Специализирана болница за активно лечение на лишени от свобода
СДВНЧ – Специализиран дом за временно настаняване на чужденци
СДВР – Социални дейности и възпитателна работа (затвори)
ТЦ – Транзитен център
УПО – Условно предсрочно освобождаване
ФПКПИ – Факултативен протокол към Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание
ЦНСТ – Център за настаняване от семеен тип

ЦНСТДМУ – Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания

ЦПЗ – Център за психично здраве

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ДЕЙНОСТТА НА НАЦИОНАЛНИЯ ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ ПРЕЗ 2017 г.

Правна рамка

1. Факултативен протокол към Конвенцията против изтезанията (ФПКПИ)

Факултативният протокол към Конвенцията против изтезанията е първият международен договор, който създава двойна система – международна и национална за предотвратяване на изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне. На международно ниво ФПКПИ създава Подкомитет за предотвратяване на изтезанията (Подкомитета), а на национално ниво протоколът изисква от държавата да създаде Национален превантивен механизъм (НПМ).

ФПКПИ установява три основни функции на Подкомитета. *Първо*, да посещава места, където лицата са или биха могли да бъдат задържани. *Второ*, да подпомага и консултира националните превантивни механизми и да отправя препоръки към държавите с оглед на засилване на капацитета и мандата на НПМ. И *трето*, да си сътрудничи със съответните органи на ООН, както и с международните, регионалните и националните институции или организации, които работят в областта на защита на всички лица, лишени от свобода.

Член 3 от ФПКПИ изисква държавите членки да „създадат, определят или поддържат на национално ниво един или няколко органи за предотвратяване на изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание“. Този или тези национални органи представляват НПМ.

Всяка държава, подписала ФПКПИ, трябва по свой собствен начин да определи своя НПМ. Някои държави са определили вече съществуващи органи да осъществяват мандата на НПМ, а в други държави са създадени нови органи, които да поемат тази роля.

За да функционира НПМ като независим орган, чл. 18 от ФПКПИ установява задължение за държавите да осигурят функционална и финансова независимост на превантивния механизъм, с което се гарантира, че НПМ може да функционира свободен от всякаква намеса от страна на държавата. Член 18 съдържа специфична препратка към Принципите, отнасящи се до статута и функционирането на националните институции за промотиране и защита на правата на човека („Парижки принципи“).

2. Закон за омбудсмана (ЗО)

Функцията на НПМ беше делегирана на омбудсмана на Република България с изменения и допълнения на Закона за омбудсмана, обнародвани в „Държавен вестник“, бр. 29 от 10 април 2012 г.

В закона беше създадена нова глава, в която са отразени изискванията на ФПКПИ:

„а“ Национален превантивен механизъм (нова – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.)

Чл. 28а. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) (1) Правомощията на омбудсмана като Национален превантивен механизъм се отнасят за местата, където се намират лица, лишени от свобода, или където са задържани или настанени лица вследствие на акт или със съгласието на държавен орган, които места те не могат да напуснат по собствена воля, с цел защитата на такива лица от изтезание и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

(2) Омбудсманът има право:

1. на достъп без предизвестие по всяко време до всички места за задържане по ал. 1 и до техните съоръжения и обекти;

2. на достъп до цялата информация за броя на лицата, лишени от свобода, в местата за задържане по ал. 1, както и за броя на тези места и тяхното местонахождение;

3. да избира местата по ал. 1, които желае да посети, и лицата, с които желае да разговаря;

4. да провежда лични разговори без свидетели с лицата, лишени от свобода, лично или чрез преводач, ако е необходимо, както и с всяко друго лице, което според омбудсмана като Национален превантивен механизъм може да предостави съответната информация;

5. на достъп до цялата информация, отнасяща се до отнасянето с лицата по ал. 1 и до условията в местата за задържане;

6. да изисква информация от служителите на посещаваното място за задържане, с които да се провеждат беседи, както и да провежда лична беседа с всяко друго лице, което се намира на територията на проверявания обект;

7. да организира извършването на медицински прегледи на лицата с тяхно съгласие.

(3) Служителите и длъжностните лица в местата по ал. 1 са длъжни да оказват съдействие и да предоставят необходимата информация на омбудсмана.

Чл. 28б. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) (1) Орган или длъжностно лице не може да нарежда, прилага, разрешава или допуска каквато и да е санкция по отношение на лице или организация за това, че са съобщили на омбудсмана като Национален превантивен механизъм информация, била тя вярна, или не, и нито едно такова лице или организация не могат да претърпят вреда заради това.

(2) Поверителна информация, събрана от омбудсмана като Национален превантивен

механизъм, не може да бъде разгласявана. Лични данни могат да бъдат публикувани само след като лицето, за което се отнасят, е изразило изрично съгласие.

Чл. 28в. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) Омбудсманът като Национален превантивен механизъм може със заповед да делегира изцяло или частично правомощията си по чл. 28 а на служители от неговата администрация.

Чл. 28г. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) (1) След всяко посещение омбудсманът изготвя доклад, който може да съдържа препоръки и предложения с цел подобряване на условията в местата по чл. 28а, отношението към лицата, настанени там, както и с цел предотвратяване на изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

(2) Докладът се предоставя на съответния компетентен орган, който в едномесечен срок е длъжен да уведоми омбудсмана за предприетите действия по изпълнение на препоръките.

(3) Омбудсманът публикува и ежегодни доклади, свързани с дейността му като Национален превантивен механизъм, при спазване на изискването на чл. 28б, ал. 2.

Чл. 28д. (нов – ДВ, бр. 29 от 2012 г., в сила от 11.05.2012 г.) Омбудсманът като Национален превантивен механизъм осъществява сътрудничество със съответните органи и механизми на Организацията на обединените нации, сдружения на граждани, както и с международни, регионални и национални организации, чийто предмет на дейност включва осигуряване защита на лица от изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

Статистика за инспекциите на националния превантивен механизъм през 2017 г.

През 2017 г. **обектите, инспектирани от НПМ, са общо 61 броя.** От тях: Затвори – 5 обекта; Затворнически общежития – 6 обекта; Арести – 17 обекта; Областни дирекции към Министерството на вътрешните работи (ОД на МВР) – 5 обекта; Поправителен дом за непълнолетни момчета – 1 обект; Специални домове за временно настаняване на чужденци (СДВНЧ) към Дирекция „Миграция“ (МВР) – 1 обект; Центрове към Държавна агенция за бежанците (ДАБ) при Министерски съвет (МС) – 6 обекта; Държавни психиатрични болници (ДПБ) и центрове за психично здраве (ЦПЗ) – 3 обекта; Социални институции за деца – 8 обекта; Социални институции за възрастни – 9 обекта.

ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА, ТЪРСЕЩИ ЗАКРИЛА

- С оглед спазване на най-добрия интерес на детето е необходимо създаване на отделен център на ДАБ за тази уязвима група.

- НПМ препоръча да се намери подходяща среда – социална услуга в общността или приемно семейство – за децата, извън центровете на ДАБ, която да отговаря на изискванията за тяхното развитие и обучение.

- Поради невъзможност да живеят на друго място лица, получили статут, остават да живеят в центровете на ДАБ, въпреки че няма правно основание за това.

С промени в Устройствения правилник на Държавната агенция за бежанците (ДАБ) към Министерски съвет (обн. в ДВ бр. 70 от 09.09.2016 г.) са регламентирани правомощия на председателя на ДАБ да определи обособени помещения от затворен тип към териториалните поделения на ДАБ. През 2017 г. НПМ установи, че в Транзитен център – с. Пъстрогор са започнати ремонтни дейности с цел трансформиране на центъра в затворен тип. Същите дейности се извършват в един от блоковете на Регистрационно-приемателния център (РПЦ) – гр. Харманли. Така броят на закритите центрове, заедно с този в гр. София, кв. Бусманци, става три.

НПМ установи, че настанени лица има само в Центъра от закрит тип в гр. София, кв. Бусманци – 44 души към момента на проверката. Констатацията на проверяващия екип е, че медицинското обслужване в помещенията от затворен тип в кв. Бусманци не е организирано и съобразено с вида на центъра. Няма обособен здравен или медицински кабинет. Лекар от отдел „Производство по международна закрила“ (ПМЗ) идва два пъти седмично, за по 1 час. При разговор с експерти на НПМ той сподели, че няма условия за работа и че е необходимо да се назначи отделен медицински специалист за настанените в затворените помещения.

НПМ смята, че естеството на помещенията от закрит тип предполага обезпечаване на първична медицинска помощ на място в центъра и при необходимост – осигуряване на възможност за извеждане за специализирана медицинска и стоматологична помощ във външни лечебни заведения. Беше отправена препоръка към ДАБ да се организира по подходящ начин медицинското обслужване в помещенията от затворен тип в кв. Бусманци.

През 2017 г. НПМ констатира, че сред настанените в помещенията от затворен тип в кв. Бусманци е имало един смъртен случай на лице, подало молба за отказ от предоставяне на закрила. По данни на служители на ДАБ, лицето е починало внезапно. Повикани са медицинските специалисти от СДВНЧ – Бусманци към Дирекция „Миграция“, който се намира в съседство. НПМ не получи информация дали са правени реанимационни манипулации. След това е повикана и спешна медицинска помощ, която е установила, че лицето е починало. Лекарят от отдел ПМЗ твърди, че не е присъствал лично на случая. Образувано е досъдебно производство, което е прекратено.

Също така, НПМ поиска информация за основанията за задържане на лица с прекратено производство по закрила в центрове на ДАБ и причините те да не бъдат преведени в СДВНЧ към Дирекция „Миграция“. Ангажиментът по извеждане на чужденците от централите на ДАБ е на МВР, отговорно за прилагането на Закона за чужденците в Република България. Въпреки това, няма данни да са предприети действия за извеждане от страна на МВР.

За поредна година не е решен проблемът с неизползваемите сгради, построени на територията на РПЦ – с. Баня. Към момента не са предприети действия за узаконяване или за събаряне на постройките, тъй като воденото по случая разследване на прокуратурата не е приключило.

По отношение на другите центрове на ДАБ, екипът на НПМ установи някои промени.

Извършени и планирани са следните дейности за подобряване на материално-техническата база на РПЦ – Харманли:

- козметичен ремонт на 1 и 2 корпус;
- основен ремонт на 9 и 11 хале;
- предстои трансформиране на 1 корпус в център от закрит тип към ДАБ;
- изготвен е проект за изграждане на пречиствателна станция за отпадни води;
- до края на 2017 г. да бъде завършен проект за изграждане на детска площадка;
- отворена е процедура за изграждане на парк за отдих.

Международната организация по миграция работи по 3 проекта в РПЦ – гр. Харманли, които са със срок на приключване до края на 2017 г. – за реновиране на лятно кино; изграждане на детска площадка; обособяване на тревно игрище за крикет.

От няколко години насам НПМ получава информация от ДАБ, че предстои цялостен ремонт на сградата на отдел ПМЗ „Овча купел“, гр. София, включващ обособяването на третия етаж като „Сигурна зона“ за настаняване на непридружени малолетни и непълнолетни деца. Към датата на проверката протичаха необходимите ремонтни дейности. Със средства на Международната организация по миграция в отдел ПМЗ „Враждебна“ е извършен ремонт на бани, санитарни помещения и кухня. В отдел ПМЗ „Военна рампа“ по проекти е предвидено да бъде изграден интеграционен център, да бъде извършен ремонт на санитарни помещения и да се обособят помещения за непридружени непълнолетни деца.

По време на проверката се установи, че има непридружени непълнолетни, на които е предоставен статут на бежанци, но които въпреки това все още пребивават в РПЦ – гр. Харманли. За тях са изпратени писма за ползване на подходяща социална услуга до Дирекция „Социално подпомагане“ – гр. Харманли и до Държавната агенция за закрила на детето, но до момента не са предприети никакви действия за закрила от компетентните институции. Същият проблем беше констатиран и в РПЦ – гр. София. НПМ препоръчва да се намери подходяща среда – социална услуга в общността или приемно семейство – за децата, извън централите на ДАБ, която да отговаря на изискванията за тяхното развитие и обучение.

НПМ счита, че трябва да се прекрати досегашната практика за настаняване на непридружените непълнолетни деца, основно момчета, в помещенията за настаняване на възрастни мъже. По този начин се създава сериозен риск за живота и здравето на децата, поради възможност от експлоатация и трафик. С оглед спазване на най-добрия интерес на детето е необходимо създаване на отделен център на ДАБ за тази уязвима група.

Проблем е и представителството на търсещите и получилите закрила непридружени малолетни и непълнолетни лица. Съгласно чл. 25 от Закона за убежището и бежанците на непридружен малолетен или непълнолетен чужденец, търсещ или получил международна закрила, който е на територията на Република България, се назначава представител от общинската администрация, определен от кмета на общината или от оправомощено от него длъжностно лице. Реалната ситуация обаче показва, че в някои от центровете не е назначен представител, който да защитава интереса на непридружените деца бежанци, а в други – определените представители само формално изпълняват дейността си, поради големия брой деца, за които отговарят.

Друг констатиран от НПМ проблем е, че от настанените в отдел ПМЗ „Овча купел“ 56 души са получили статут. В отдел ПМЗ „Враждебна“ има и семейства с деца (общо 65 души), на които също е предоставен статут. Поради невъзможност да живеят на друго място, те остават да живеят в центровете на ДАБ, въпреки че няма правно основание за това.

С Постановление № 144/19.07.2017 г. на МС е приета Наредба за условията и реда за сключване, изпълнение и прекратяване на споразумението за интеграция на чужденците с предоставено убежище или международна закрила.

НПМ установи, че Наредбата не се прилага на практика. За сключване на споразумение за интеграция кметовете на общини следва да подадат заявление пред ДАБ. Към момента, нито една община не е подписала споразумение за интеграция с чужденци с предоставено убежище или международна закрила.

Споразумението за интеграция задължително включва индивидуален интеграционен план. В него има конкретни мерки за интеграция, свързани с конкретни области – образование, социално подпомагане, медицинско обслужване и здравно осигуряване, достъп до пазара на труда и други. Без извършването на тези действия, интеграцията на получилите убежище или международна закрила не е възможна.

МЕСТА ЗА ЗАДЪРЖАНЕ

Места за лишаване от свобода в системата на Министерството на правосъдието

- Необходимо е партньорство между Министерски съвет и представители на синдикатите в Министерствата на отбраната, вътрешните работи и правосъдието.
- Заповедта на министъра на правосъдието относно първоначалното разпределение на лишените от свобода и разрешените вещи да бъде част от Правилника за прилагане на закона за изпълнение на наказанията.
- Нерешен е проблемът с пренаселеността.
- Компенсаторният модел за избягване на пренаселеност е неефективен.
- Системно не се изпълнява чл. 46, ал. 2 от ЗИНЗС.
- Липсват нормативно определени минимални стандарти за дневна светлина.
- Наличие на преградно свиждане като правило.
- Нарушаване тайната на кореспонденцията.
- Ненужна конституционна забрана, ограничаваща изборителното право на лишените от свобода.
- Преместване в друг затвор, като нерегламентирана санкция при контакт с медии.
- Липса на достатъчно социални работници и бюджетно финансиране на смислени дейности.
- Неизплащане на трудово възнаграждение в пълен размер.
- Нарушено право на обществено осигуряване.
- Нарушено право на образование, по отношение на висшето образование.
- Монополни цени в лавките.
- Нереформирана здравна система в затворите.

- Изтезание под формата на обиск и претърсване през нощта.
- Липса на адекватна съдебна защита при налагане на дисциплинарни наказания.
- Неправомерна употреба на белезници в арестите в град София, както и при откриване на постове в лечебни заведения.
- Възможност за използване на автоматично оръжие на територията на затворите, дори когато се намират в населено място.
- Нарушаване правото на защита на лишените от свобода от страна на оперативни работници на Министерство на вътрешните работи в затворите.

През последните две години Националният превантивен механизъм посети всички места за задържане към Министерството на правосъдието, с изключение на арестите в гр. Кърджали, гр. Перник и открито общежитие в гр. Смолян. Както миналата година, така и през настоящата НПМ отчита значителен напредък в подобряване на битовите условия в местата за лишаване от свобода. Има грешки в неправилно проектиране и изпълнение, вероятно свързани с неправилни задания. Проследено е изпълнението на препоръките, дадени в предходни години от КПИ и от НПМ. Всички доклади от проверките са публикувани на интернет страницата на омбудсмана. Установени са добри практики, като например в затвора в гр. Плевен, както и лоши такива - в следствен арест „Г. М. Димитров“, град София. НПМ положи усилия да проследи резултата от прилагането на последните изменения и допълнения на Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража (ЗИНЗС) и, доколкото може, да съдейства за подобряване на нормативната уредба.

Този годишен доклад следва структурата на Европейските правила за затворите (ЕПЗ), като с наклонен шрифт са указани извадки от тези правила.

Затворнически персонал

8 Затворническият персонал изпълнява важна обществена задача, затова набирането, обучението и условията на работа трябва да предоставя на тези служители възможност за поддържане на високи стандарти при грижата им за затворниците.“

79.1 Заплатите трябва да са достатъчно мотивиращи за привличане и задържане на подходящ персонал.

79.2 Придобивките и условията на работа трябва да отразяват привлекателността на работата като част от правозащитните органи.

При предишни проверки в Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ (ГДИН) през 2016 г. НПМ отбеляза, че съществените разминавания в основните и допълнителните плащания на служителите в Министерство на отбраната, Министерство на вътрешните работи и Министерство на правосъдието се дължат

на различно бюджетно финансиране. Отбелязва се необходимост от изпълнение на Общото ръководство по чл. 105 ал. 2 от Конституцията по тези въпроси и необходимост от извършване на съответните нормативни промени. Липсата на общ подход, от страна на администрацията, по този въпрос, води до социални проблеми.

Извънредният труд в системата на Министерството на вътрешните работи (МВР) за тримесечие се движи в диапазона от 50 до 70 часа, за разлика от системата на Министерството на правосъдието, където диапазонът е от 30 до 50 часа. Една от постоянните препоръки на КПИ е опасността за лишените от свобода, служителите, а и за обществото, поради липсата на достатъчно персонал в местата за лишаване от свобода. Бюджетните ограничения относно броя на социалните работници е една от основните причини за високия процент рецидив след изтърпяване на наказанието и води до по-големи обществени разходи.

Приемането на нови закони, като например: Закона за военната полиция; Закона за националната служба охрана; Закона за държавна агенция „Национална сигурност“ не решава този проблем. Относно допълнителните плащания за храна при наличие на норми за здравословно хранене не е ясно защо се изплащат различни суми. НПМ не намери обяснение за причините за някои от плащанията за специфични условия на труд. Създават се различия и в понятието извънреден труд по Закона за отбраната и въоръжените сили; по Закона за министерството на вътрешните работи и др. Налага се систематизация и координация в тези служебни правоотношения, което неминуемо изисква засилен пряк диалог между Министерски съвет, представители на синдикатите, Легия „Раковски“ и представители на организации на работодателите.

Разпределение и настаняване

17.1 Доколкото е възможно, затворниците се настаняват в затвори, намиращи се близо до техните домове или места за социална рехабилитация

НПМ препоръчва заповедта на Министъра на правосъдието относно първоначалното разпределение на лишените от свобода и разрешените вещи да бъде част от Правилника за прилагане на закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража.

17.3 Доколкото е възможно, се взема мнението на затворниците относно първоначалното им разпределение и всяко прехвърляне впоследствие от един в друг затвор.

Независимо от последващите критични бележки, НПМ отчита значителен напредък в тази област от страна на администрацията на ГДИН, след изменението на ЗИНЗС. Все още има немотивирани откази или писма, вместо заповеди за преместване, но те са изключения. През 2016 г. НПМ даде препоръка да се предоставя копие от заповедта за преместване на лишения от свобода.

При прилагането на чл. 62, ал. 1, т. 5 от ЗИНЗС (преместване поради пренаселеност), служителите на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ правилно изискват писмено съгласие, независимо че няма такова нормативно изискване. Законът не определя по какъв начин ще бъдат избрани едни или други лица за преместване. При приемането на това изменение, със становище пред Народното събрание НПМ изрази опасения относно възможна дискриминация при прилагането на текста. Нормативният документ определя създаването на компенсаторен механизъм за избягване на пренаселеност, но не оправдава очакванията на законодателя.

НПМ установи, че лишените от свобода не обжалват тези заповеди в указания срок, но все повече търсят защита от омбудсмана с искане за използване на правомощията му по чл. 100 от Административнопроцесуалния кодекс за възобновяване на производството и отстраняване на допуснати закононарушения.

18.1 Битовите условия на затворниците, и особено условията за спане, трябва да са съобразени със зачитането на човешкото им достойнство, трябва да осигуряват, доколкото е възможно, възможност за усамотение, и да отговарят на хигиените и здравословни изисквания, като се обръща необходимото внимание на климатичните условия, и особено на съдържанието на въздух на кубически метър, пространство, осветление, отопление и вентилация.

Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ отчита капацитет в местата за лишаване от свобода от закрит тип (корпуси на затвори и общежития от закрит тип) за 5689 места (при спазени изискуеми 4 кв. м.), при свободен общ капацитет към месец септември 2017г. за около 400 места. В местата за лишаване от свобода от открит тип, свободните места са около 300. Същият брой свободни места има и в арестите. Това би дало основание да се твърди, че въпросът с пренаселеността е решен.

При проверките си НПМ почти навсякъде установи пренаселеност по следните причини:

1. неправилно се замерва жилищната площ заедно с площта на санитарния възел;
2. поддържа се брой легла значително над обявения капацитет;
3. лишените от свобода и служителите нямат информация, дали помещенията съответстват на стандартите, когато се взимат решения за преместване от едно помещение в друго. Ако има такава информация, то тя не е публична – не са разположени схеми във всяко помещение, с посочен допустим брой настанени лица;
4. при доближаване на пълния капацитет е неизбежно да има временни, инцидентни пренаселвания, свързани с личностните характеристики на настанените лица, които администрацията е добре да отчита.

НПМ получава различна информация за капацитета на местата за лишаване от свобода. Не е изпълнена препоръката на НПМ за създаване на публичен регистър, в който да са указани жилищните площи. Тези площи не

присъстват в представянето на отделните места за лишаване от свобода на страницата на ГДИН. Това води както до затрудняване работата на административните съдилища, така и до призоваване на други лишени от свобода за свидетели, включително и назначаване на ненужни експертизи.

Не се изпълнява от страна на Министъра на правосъдието изискването на чл. 46, ал. 2 от ЗИНЗС препоръките на НПМ за закриване, реконструкция или разширение на място за лишаване от свобода да се внесат в едномесечен срок в Министерския съвет. НПМ е отправял такива препоръки по отношение на затвора в гр. София; ЗО „Керамична фабрика“; ареста в гр. Дупница. По отношение на ЗО „Керамична фабрика“ НПМ е уведомен от Главния директор на ГДИН, че е изготвен инвестиционен проект на сграда, в която ще се прехвърли общежитието, предоставена от областния управител през 2013 година. В момента се чака финансиране по Норвежкия финансов механизъм 2017 – 2021 г.

Отбелязваме нежеланието на българските власти да използват бюджетни средства ангажирайки вниманието на МС по чл. 46, ал. 2 от ЗИНЗС с препоръките на НПМ за закриване или реструктуриране на места за лишаване от свобода. Становището на НПМ е, че с липсата на финансови ресурси не може да бъде причина за нарушаване правата на лишените от свобода.

Има случаи, при които не са предприети действия за прехвърляне на имот, с цел изграждане и реконструкция на място за лишаване от свобода, от 2008 г. до 2017 г.

18.3 Националното законодателство трябва да постанови специални минимални изисквания.

Чл. 43 от ЗИНЗС относно количество дневна светлина и степен на изкуствено осветление препраща към Правилника за прилагане на ЗИНЗС (ППЗИНЗС). От своя страна, чл. 20, ал. 2 от ППЗИНЗС препраща към „изискванията на съответните стандарти за обществени сгради“.

За изкуственото осветление се прилага стандарт, определен в Наредба № 49 за изкуствено осветление на сградите. Съобразно чл. 45 от тази Наредба, средната осветеност на жилищни стаи в квартири и общежития, хотели, школи-интернати, детски домове и ясли при съвместно действие на всички осветители, монтирани в помещението, е 75 лукса. Все още липсва стандарт за количество дневна светлина, въпреки че НПМ направи такава препоръка. Министерство на правосъдието не се ангажира с отговор, а ГДИН уведоми НПМ, че 150 лукса отговарят на Наредбата, но не коментира констатацията на НПМ, че дневната светлина от 55 лукса е недостатъчна.

При липса на нормативна яснота, се наблюдава противоречива съдебна практика по този въпрос. Така например, в съдебно решение е посочено, че: „с оглед факта, че килията е с размери 29,47 кв. м. и е снабдена с три прозореца, всеки с площ 0,75 кв. м., или 2,25 кв. м. обща площ на прозорците съдът намира, че притокът на дневна светлина в тази килия е неостатъчен“. Налице е липса на ефективни законодателни мерки за избягване на изтезание.

Не е изпълнена препоръка на НПМ за въвеждане на минимални стандарти за осветеност, които да се определят в ППЗИНЗС.

18.4 Националното законодателство трябва да постанови механизъм, който да гарантира, че тези минимални изисквания няма да се нарушават поради пренаселеността в затворите.

За съжаление, изказаните по-горе опасения за възможна дискриминация при прилагането на чл. 62, ал. 1, т. 5 от ЗИНЗС са оправдани при извършената проверка на НПМ в затвора в гр. Варна. Там, 7 лишени от свобода изразиха съжаление за подадените от тях молби за прехвърляне от затвора в гр. Стара Загора. Стига се до положение, при което лишените от свобода подават молби да бъдат върнати в затвора в гр. Стара Загора, на основание чл. 62, ал. 1, т. 3 от ЗИНЗС. Администрацията на затвора отказва да приеме молбата на лишените от свобода, на основание чл. 62, ал. 1, т. 5 от ЗИНЗС – поради пренаселеност. Констатацията на НПМ е, че ако се вземе предвид общия капацитет на затвора Стара Загора, заедно с капацитета на ЗО „Черна гора“, не е бил запълнен към датата на подаване на молбите.

Дори и да има липса на капацитет, подобен отказ нарушава правото им на социални контакти. НПМ счита, че този компенсаторен механизъм не работи правилно и ще доведе до нови осъдителни решения.

18.5 В нормалния случай затворниците се настаняват за нощуване в индивидуални килии, освен в случаите, когато е за предпочитане от тях да нощуват в помещение с други затворници.

18.6 Затворниците се настаняват да живеят в общи помещения, само ако помещението е подходящо за тази цел и ако затворниците имат съвместимост един с друг.

18.7 Доколкото е възможно, на затворниците се предоставя възможност да избират при настаняване в общо помещение.

В новите места за лишаване от свобода не се проектират отделни помещения, с изключение на някои от наказателните килии или помещенията за осъдените с доживотни присъди. На този етап НПМ отчита, че това препоръчително правило не може да се реализира. Не се изпълнява обаче и препоръка на КПИ относно минимум 6 кв. м. на лишен от свобода с доживотна присъда при проектиране и ново строителство, поради липса на такова нормативно изискване в българското законодателство.

18.10 Всички затворници се настаняват при условия на най-малки ограничителни охранителни мерки, съответстващи на риска от бягство или причиняване на вреди на себе си или останалите.

95.1 Режимът на неосъдените затворници не бива да се влияе от възможността за бъдещо осъждане за престъпно деяние.

101. Ако неосъден затворник поиска да му бъде разрешено да спазва режима на осъдените затворници, администрацията на затвора трябва да направи всичко възможно да удовлетвори искането му

Реално, режимът в арестите съответства на специалния режим, определен за лица с доживотни присъди, поради процесуалното качество „обвиняем“. Тоест, режимът на невинен до доказването на противното е приравнен към осъден с доживотна присъда. Придобиването на качеството на „подсъдим“ и привеждане в затвор, в коридор за обвиняеми и подсъдими, дава възможност за свободно движение в коридора на затвора. Ако прокурор не постанови преместване в затвора, то подсъдимият ще бъде на режима на доживотно осъдения. Има изключение в чл. 246, ал. 4 от ЗИНЗС, която указва, че: „Подсъдимите с невлезли в сила присъди, с които им е наложено наказание доживотен затвор, се държат в постоянно заключени помещения“. Присъдата се изпълнява по същество, преди да е влязла в сила. Такава изолация е неприемлива. На преосмисляне подлежи текстът на чл. 47 от ППЗИНЗС, изискващ изчисляване на сроковете на режима от момента на поставянето на такъв режим, съгласно определения от съда. Видно е, че при всички случаи, престоят при предварителното задържане е при по-тежък режим, или равен на този, определен от съда. Изтърпеният режим трябва да се зачита от началото на задържането. Ето защо е необходима промяна на нормативната уредба в тази насока.

Тази степен на изолация при задържането може да се прецизира, като се вземат мерки само за изолация на съпроцесници, ако прокуратурата го постанови. Възможен е режим, позволяващ коридорно заключване, съответно и изпълнение препоръката на КПИ за ангажиране със смислени дейности. НПМ наблюдава затруднения за намиране на работа на лишените от свобода. В два от следствените арести – в гр. Пловдив и в гр. Шумен съществуват помещения за полагане на труд, но няма необходимия персонал за да реализират дейност. Останалите арести не разполагат с помещения за такава дейност.

Оценката на риска също влияе върху трудовата заетост. Определянето на коридори за работещи води до по-голям брой лица в този коридор с по-ниска оценка на риска.

Съгласно чл. 60 от ЗИНЗС, със заповед на началника на затвора могат да се обособяват отделения за настаняване на лишени от свобода с висока степен на обществена опасност, страдащи от алкохолизъм или наркомания, лица с психически разстройства или уязвими лица, с оглед на тяхната безопасност, както и безопасността на другите лишени от свобода и на служителите. НПМ констатира случаи, при които уязвимо лице е определено като такова „с висока степен на обществена опасност“, поради това, че е било настанено в обособено отделение.

Хигиена

19.3 Затворниците трябва да имат лесен достъп до санитарни помещения с добри хигиенни условия и съобразени с правото на лично уединение.

НПМ констатира, че даваната в предишни доклади препоръка за изграждане на санитарни възли в килиите, е изпълнена от Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“, съответно и от Министерство на правосъдието.

В някои случаи, ремонтите са извършени по нецелесъобразен начин. Така например, са създадени санитарни възли в затвора в гр. София, при които не е осигурен достъп до дневна светлина. В някои от случаите именно изграждането на санитарния възел ограничава достъпа до светлина, поради местонахождението му към прозореца на помещенията. Пример за неудачен ремонт е арестът в гр. Монтана, където тоалетната е разположена без прегради в непосредствена близост между двете легла, и липсва дневна светлина, поради наличен коридор между помещенията за задържане и прозорците. В относително нов арест в гр. Пловдив се налага доизграждане на преградните стени. Аналогично е положението и след ремонта на ареста в Г. М. Димитров, гр. София.

Дрехи и постелъчно бельо

20.1 На затворниците, които нямат подходящи собствени дрехи, се осигурява подходящо за климата облекло.

Със заповед на началника на затвора в гр. Стара Загора с рег. № Г-81/01.03.2016 г. се изисква приличен външен вид при излизане на открито, тоест с панталон. НПМ през 2016 г. направи констатация за превишаване правата на началника на затвора, поради създаване на различни правила в затворите. Становището на НПМ е, че е налице нарушение на правото на личен живот на лишените от свобода, поради което препоръчва отмяна на тази заповед. Виждането на ГДИН е, че заповедта е за спазване на благоприличието и добрите нрави в държавна институция, както и че такива правила действат в общинската и в държавната администрация. НПМ не получи информация относно становището по молба на социално слаб лишен от свобода да му бъде предоставен такъв панталон, за да може да спазва тази заповед през лятото.

През 2017 г има случай на налагане на наказание на лишен от свобода, поради това, че в качеството си на „чистач канцеларии“ е бил в неподходящо работно облекло.

НПМ препоръчва да се унифицира практиката при определяне на подходящо облекло на лишените от свобода. Към момента има фактическа възможност за субективно налагане на естетически критерии от страна на ръководител на затвор, по отношение определянето на подходящо облекло.

Контакти с външния свят

24.2 Комуникациите и свижданията може да подлежат на ограничения и наблюдение заради изисквания за текущи следствени действия, поддържане на ред, сигурност и безопасност, предотвратяване на престъпления и защита на жертвите на престъпления, но тези ограничения, вкл. конкретни

ограничения, наложени от съдебните органи, трябва да позволяват минимално ниво на контакт.

Не е изпълнена препоръката на НПМ от 2016 г. към Министъра на правосъдието да се отстрани противоречието в чл. 75 от ППЗИНЗС, правилно указващ в ал. 2, че „писменото съдържание на кореспонденцията не подлежи на проверка“, но изискващ в ал. 4 спиране на писмото и уведомяване на прокурор „при наличие на данни, от които може да се направи основателно предположение, че писмото е със съдържание, което може да осуети разкриване или да доведе до извършване на тежко престъпление“. Вместо корекция на тази правна норма, в началото на 2017 г. е променен чл. 86, ал. 3 от ЗИНЗС, както следва: „Кореспонденцията на лишените от свобода не подлежи на контрол на писменото съдържание, освен когато това се налага за разкриване и предотвратяване на тежки престъпления“.

Становището на омбудсмана, предоставено на Народното събрание преди приемането на този текст, е следното:

„Внасянето на този текст показва, че проблемът с тайната на кореспонденцията е системен в местата за лишаване от свобода. Очевидно, ръководството на затворите не само не отчита наличие на проблем, но и го задълбочава. Някои социални работници възприемат четенето на писма като свое задължение, а други изразяват съжаление, че вече не могат да осъществят такъв контрол. Разкриването на тежки престъпления не е част от дейността на администрацията в местата за лишаване от свобода, поради което текстът буди недоумение.

В чл. 34 от Конституцията е определено, че „Свободата и тайната на кореспонденцията и на другите съобщения са неприкосновени. Изключения от това правило се допускат само с разрешение на съдебната власт, когато това се налага за разкриване или предотвратяване на тежки престъпления“.

В аналогичен смисъл е уредбата на чл. 8 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи: „Всеки има право на зачитане на неговия личен и семеен живот, на неговото жилище и тайната на неговата кореспонденция. Намесата на държавните власти в ползването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите“.

Съществува и ясно Решение № 4 от 18 април 2006 г. по Конституционно дело № 11 от 2005 г. (обн. ДВ. бр.36 от 2 Май 2006г.) по аналогичен случай за тайната на кореспонденцията на обвиняеми и подсъдими.“

В тази връзка НПМ подготви искане до Конституционния съд, което е предоставено и на Министерство на правосъдието.

За съжаление, не е изпълнена препоръката на НПМ относно корекция в заповед на Главния директор на ГДИН, изискваща правилно в т. 6 да не се подслушват телефонните разговори, забраняваща в т. 7 да се използват нецензурни думи при тези телефонни разговори и в т. 8, ако се установи, че се

използват такива нецензурни думи, да се прекрати разговорът и да се напише докладна, че по същество разговорът е подслушван по т. 6.

По принцип, няма сериозен проблем при спазване тайната на кореспонденцията от страна на служителите в затворите. За съжаление, правната уредба дава повод за допускане на изключения в практиката и е повод за уважаване на евентуални искове, поради обстоятелството, че съдът ще приложи текста на Конституцията.

24.4 Мерките, вземани по отношение на свижданията, трябва да позволяват на затворниците да поддържат и развиват семейните си отношения по възможно най-нормален начин.

КПИ многократно препоръчва свиждането да е безпреградно. Така например, в доклада си от 2014 г. посочва че: „целта трябва да е всички лишени от свобода, включително тези с мярка за неотклонение, да провеждат свижданията си в разумно свободни условия; използването на помещения за свиждане от затворен тип трябва да бъде по-скоро изключение, отколкото правило“.

Същата година, преградното свиждане е успешно въведено като ново нормативно изискване в чл. 73, ал. 9 от ППЗИНС. Препоръката не е отчетена и с последното изменение на Правилника през 2017 г., както и в сега действащия чл. 73, ал. 12 от ППЗИНС. Особеното е, че от създаването на затвора в гр. Сливен, свиждането по правило е безпреградно. Налице е дискриминация по пол, което е отразено и нормативно в чл. 73, ал. 13 от ППЗИНС, където свиждането на жените е приравнено към свиждане на мъже, настанени в заведения от открит тип.

Не се изпълнява препоръка на КПИ относно въвеждането на ежеседмични свиждания.

От 2013 г. не се изпълнява препоръката на НПМ относно премахване на видеонаблюдението при така нареченото удължено свиждане по чл. 98, ал. 1, т. 5 от ЗИНЗС. Първоначално, със заповед на Главния директор на ГДИН бе въведено и присъствие на надзорен състав по време на свиждането. През 2016 г. НПМ препоръча на министъра на правосъдието да се отменят Заповед Л-2577 от 28.06.2016 г. и т. 2 от Заповед Л -721 от 29.02.2016 г. като противоречащи на чл. 32, ал. 2 от Конституцията, или да бъде изменен ЗИНЗС с цел въвеждане на следене и записване по време на свижданията. Въпреки това, през 2017 г. текстовете на заповедите бяха уредени нормативно в чл. 73, ал. 18 от ППЗИНС.

НПМ поддържа становището си и посочва, че е възможно Европейския съд за правата на човека да постанови нови осъдителни решения за България по този въпрос.

24.6 Получената информация за смърт или сериозно заболяване на близък роднина своевременно се предава на затворника.

24.7 Ако обстоятелствата позволяват, затворникът получава разрешение да напусне затвора под ескорт или сам, за да посети болен роднина или да присъства на погребение, или по други хуманитарни причини.

Съществува правна възможност да се осъществи такова посещение само ако началникът на затвора даде награда за отпуск; свиждане с близките извън затвора, затворническото общежитие или поправителния дом за срок до 12 часа; месечен домашен отпуск до две денонощия или домашен отпуск до 5 денонощия.

Не е нормативно определено правото да се ползва отпуск в тези случаи. Наблюденията на НПМ показват, че от тази възможност не могат да се ползват дори лишени от свобода с лек режим. Разбираемо е, че при недостиг на надзорен състав в местата за лишаване от свобода, екскуртият би бил трудно осъществим. Необходимо е при бъдещи изменения в нормативната уредба да се уреди правото на отпуск за лица, настанени в общежитие от открит и от закрит тип.

24.11 Администрацията на затвора осигурява възможността на затворниците да участват в избори, референдуми или други аспекти на обществения живот дотолкова, доколкото това им право не е ограничено от националното законодателство.

В чл. 42 от Конституцията на Република България от 13.07.1991 г. е регламентирано правилото, че лишените от свобода нямат право да гласуват. Дори в Конституцията на Царство България няма такива ограничения. В Конституцията от 1947 година е допуснато ограничение на правото на гласуване с акт на съда, ако лицата са лишени от граждански и политически права. Това основание отпада в Конституцията от 1971 г. По този начин, до 1991 г. около 18 000 лишени от свобода са имали право да гласуват, а сега около 7 000 - 8 000 лишени от свобода нямат това право. Гласуват обвиняеми и подсъдени, които са около 1000 души.

В постановеното на 21 юли 2016 г. решение по делото *Kulinski and Sabev v. Bulgaria* (Application no. 63849/09), Европейският съд за правата на човека реши, че забраната за участие в избори, налагана автоматично на лишените от свобода, е непропорционална.

24.12 На затворниците се позволява да комуникират с медиите, стига по основателни причини това да не е забранено с оглед на поддържане на сигурността и безопасността, обществен интерес или защита на неприкосновеността на жертвите, останалите затворници или затворническия персонал.

Няма ограничение при контакт с медиите. Изисква се само съгласието на лишения от свобода. Има, обаче, последваща нерегламентирана санкция, като далия интервю се премества в друг затвор. В тази връзка, през 2017 г. е постановено осъдително решение на административен съд в гр. Пазарджик.

Затворнически режим

25.1 Режимът на всички затворници предлага балансирана програма с дейности.

25.2 Този режим позволява на затворниците да прекарват толкова часове дневно навън, колкото е необходимо за нормално човешко и социално общуване.

25.3 Този режим също така трябва да отговаря на социалните нужди на затворниците.

НПМ констатира системен проблем, свързан с недостатъчен брой социални работници и липса на адекватно бюджетно финансиране на смислени дейности. Според ресурсите, с които разполага, всяка администрация на затвор се старее да създава такива дейности, но не е в състояние да обхване всички лишени от свобода. Налице е неизбежен формализъм в подготовката на плановете за изпълнение на присъдата. Отрядната организация не позволява индивидуално изпълнение на този план, а и не създава обективни условия за оценка относно поправянето на лишения от свобода. НПМ отчита, че е необходима съществена промяна, която да намали бюрократичния и формален труд на социалните работници, а и да създаде условия за обективна оценка, свързани с промяна на режима, преминаване в общежитие от открит тип и условно предсрочно освобождаване. В тази връзка са необходими и усилия за намаляване на последващ рецидив, като обективен измерител на работата на администрацията в затворите.

ЗИНЗС регламентира престой на открито за не по-малко от един час на ден. По места, администрацията често увеличава този престой, с акт на началника на затвора. Създават се проблеми при смяна на началника на затвора и последващо намаляване на този престой. Целесъобразно е законът или правилникът да фиксира това време и да уеднакви това право във всички места от закрит тип.

Работа

26.1 Към работата в затвора се подхожда като положителен елемент от затворническия режим и не трябва да се използва като наказание.

НПМ многократно е правил препоръки за отмяна на дисциплинарни наказания, свързани с отказ за полагане на труд от страна на лишени от свобода. Администрацията в местата за лишаване от свобода все още не прави разлика между отказ за реализиране правото на труд и „неизпълнение или лошо изпълнение на възложени задачи“. НПМ констатира случаи на налагане на дисциплинарни наказания при отказ за полагане на доброволен труд.

26.8 Въпреки че постигането на финансова печалба от производствената дейност в местата за лишаване от свобода може да допринесе за издигане на стандартите и подобряване качеството и пригодността на обучението, интересите на затворниците не трябва да бъдат подчинени на тази цел.

НПМ установи изпълними трудови норми, съставени на база на определена минимална работна заплата, по заповед на заместник-министър на правосъдието. Направена е препоръка да се обяви нищожността на тази заповед, като издадена от некомпетентен орган, а наказанията на лицата, отказали да полагат труд, да бъдат отменени.

26.9 Работата за затворниците се предоставя във или извън затвора от администрацията на затвора или самостоятелно, или в сътрудничество с частни фирми.

В редакцията на чл. 180 от ППЗИНЗС от ДВ. бр. 9 от 2 февруари 2010 г. присъстваше текст, според който при договарянето се преценяват предметът на дейност на фирмата работодател, лицето, което я представлява, и дали зад него не се прикрива друг работодател - бивш затворник или криминално проявено лице. НПМ не прие понятието „бивш затворник“, поради допустима реабилитация. Предложението на НПМ за промяна на текста на ППЗИНЗС бе прието.

Въпреки това, в чл. 180, ал. 3 от ППЗИНЗС е посочено, че процесът на договаряне се провежда с едновременно с проучване на оперативните работници от Министерството на вътрешните работи, обслужващи местата за лишаване от свобода. В тази връзка е издадена Инstrukция Из – 1351/18.06.2010 г., видно от писмо с рег. № 328600-НЗ941 от 18.07.2017 г. на Главна дирекция „Национална полиция“.

НМП препоръча на министъра на правосъдието и на министъра на вътрешните работи да провъзгласят нищожността или отменят чл. 180, ал. 3 от ППЗИНЗС, съответно и Инstrukция Из-1351/18.06.2010 г.

26.10 Във всички случаи трябва да съществува система за справедливо възнаграждение на труда на затворниците.

В чл. 38, ал. 1, т. 3, от ЗИНЗС е указано, че като приход в Държавно предприятие „Фонд затворно дело“ постъпва неполагащата се част от трудовото възнаграждение на лишените от свобода.

Съгласно чл. 78 от ЗИНЗС, за всяка работа извън доброволния неплатен труд и дежурствата по поддържане на реда и хигиената, лишените от свобода получават определена част, но не по-малко от 30 на сто от възнаграждението за изработеното. Тази част се определя със заповед на министъра на правосъдието. Текстът е в противоречие с чл. 48, ал. 5 от Конституцията, изискващ заплащане, съответстващо на извършената работа.

26.11 На затворниците се разрешава да харчат поне част от своите доходи за одобрени предмети за лично ползване, както и да предоставят част от своите доходи на семействата си.

Реално полученият месечен доход на лишен от свобода, след удържките в полза на Държавното предприятие, е до 120 лева. НПМ не е установил случай, в който лишен от свобода да е предоставил част от своите доходи на семейството си. В случая, това удържане на трудови доходи води до нарушаване правото на издръжка на децата на лишения от свобода.

26.14 Трябва да е предвидено затворниците да се обезщетяват при производствена злополука, включително професионално заболяване, при условия не по-малко благоприятни от тези, предоставени от закона на работещите на свобода.

26.17 Доколкото е възможно, работещите затворници трябва да бъдат включени в националните социалноосигурителни системи.

В Република България, лишените от свобода са здравно осигурени от държавния бюджет. Не се заплащат осигуровки в случай на трудова злополука или заболяване. Не се осъществяват вноски и за пенсионно осигуряване. Чл. 51 от Конституцията на Република България указва, че гражданите имат право на обществено осигуряване. Това право за лишените от свобода е нарушено. Икономическият ефект е, че с така дължимите осигуровки на полагащите труд в местата за лишаване от свобода се субсидира дейността на Държавното предприятие. В последствие, като например след изтърпяна присъда от 30 години, освободените от затвора получават социални пенсии, независимо дали са полагали труд. Страничен ефект е, че и при по-малки присъди е възможно да не се достигне осигурителен стаж, независимо от обстоятелството, че фактически трудът е полаган.

Становището на бившия министър на правосъдието Екатерина Захариева е, че: „Министерство на правосъдието не е единствената заинтересована институция по този въпрос и съвсем не е пряко отговорна за решаването му. В случая, основно отношение имат Министерството на труда и социалната политика и Националния осигурителен институт. Не е постигнато единно становище“.

Образование

28.1 Всеки затвор трябва да търси възможност да предоставя достъп до образователни програми за всички затворници, като тези програми да са колкото се може по-всестранно насочени и да отговарят на индивидуалните нужди на затворниците, вземайки предвид техните желания.

Съгласно чл. 53 от Конституцията, всеки има право на образование.

НПМ счита, че чл. 74 от Закона за висшето образование противоречи на Конституцията, тъй като изисква отписване на студент, докторант или специализант при осъждане на лишаване от свобода за извършено умишлено престъпление от общ характер. Необходимо е да се регламентира ред за продължаване на образованието независимо от влязла в сила присъда лишаване от свобода.

31.5 Като се спазват изискванията за поддържане на хигиена, вътрешен ред и сигурност, затворниците имат право да купуват или получават по друг начин стоки, в т. ч. храна и напитки за собствена употреба на цени, които не са неестествено по-високи от цените в свободното общество.

През 2012 г. лавките в затворите преминаха към Държавно предприятие „Фонд затворно дело“ и договорите за наем с външни фирми бяха прекратени. От тогава възникна местен монопол и високи цени. Във връзка със сигурността на затвора, част от продуктите не може да бъдат внасяни при свиждане и могат да бъдат закупени само от тези лавки. От 2013 г. НПМ прави препоръки в случая да не се прилага Законът за обществените поръчки, поради невъзможност да се злоупотреби с обществени средства. Това би дало възможност да се закупват стоки по места, включително от производител, и цените да бъдат значително по-ниски от тези в търговската мрежа.

Ако тази практика не може да се преустанови, то би следвало да се върне старата система за отдаване под наем на лавките на търговски дружества, по реда на Закона за държавната собственост.

Здравеопазване

През 2014 г. КПИ отново препоръча на българските власти да направят необходимото за по-активно участие на Министерство на здравеопазването в надзора върху стандартите за медицинско обслужване в местата за лишаване от свобода, включително по отношение подбор на здравния персонал, обучение на здравните служители на работното място, оценка на клиничната практика, сертификация и проверки. От първостепенна важност е гарантиране на равенство на здравните грижи с тези, предоставяни на обществото извън затворите; това също така включва предоставяне на професионален и финансов статус на медицинския персонал, работещ в пенитенциарните заведения, равностоен на този на колегите им, назначени на работа от Министерството на здравеопазването.

През м. септември ГДИН организирана работна среща, на която представи Стратегия за реформа на здравното обслужване в затворите в България и План за действие 2018 г. – 2020 г. по проект „Подкрепа за изпълнение на решенията на Европейския съд по правата на човека и на стандартите на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешко или унижително отнасяне или наказване в България“, разработен от експерти към Съвета на Европа.

През 2017 г., акцент в проверките на НПМ е борбата със заразните заболявания в затворите. Съгласно чл. 140, ал. 2 и ал. 3 от ЗИНЗС за всички лишени от свобода се осигуряват условия за доброволно, анонимно или конфиденциално консултиране и изследване за ХИВ/СПИН. Изследвания за ХИВ/СПИН могат да бъдат назначени и от директора на болницата или медицинския център. В тези случаи, лишеният от свобода може да откаже изследването.

На практика, тази дейност не е обезпечена от МП и на новопостъпилите лишени от свобода не се предлага възможността за изследване за ХИВ/СПИН. Разчита се на изследвания от Регионалните заравни инспекции (РЗИ), в изпълнение Национална програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции в Република България 2017-2020 г. Добри практики имат затворите в градовете Сливен и Стара Загора, в които РЗИ извършват изследвания за ХИВ/СПИН един път месечно. Не са правени изследвания за ХИВ/СПИН в затвора в гр. Варна, затвора в гр. Враца, затвора в гр. Пазарджик, затвора в гр. Пловдив, затвора в гр. София и затвора в гр. Ловеч.

Във всички затвори има определено медицинско лице за борба с туберкулозата, което работи по Националната програма за превенция и ранно откриване на туберкулозата в Република България. След въвеждане на програмата, в затворите се отчита намаляване на броя заболели от туберкулоза.

Обискиране и контрол

В предходни години НПМ установи случаи в затворите органи на прокуратурата, съвместно с органи на МВР, да извършват претърсване и изземване на вещи. Акциите са отбелязвани като успешни, тъй като са открити телефони, таблетки и други неразрешени вещи. НПМ счита, че такова претърсване по реда на Наказателно-процесуалния кодекс е допустимо в едно спално помещение, но не и в целия затвор. Упражняването на надзор за спазване на законността не предполага влизане на органи на МВР за извършване на претърсване. НПМ констатира, че тази практика е преустановена.

Администрацията на затворите, обаче, извършва претърсване и изземване на неразрешени вещи през нощта. Основание за това е текст в ППЗИНС, който НПМ счита за незаконосъобразен, а именно чл. 86, ал. 2, даваща правна възможност да се извършват обиски и претърсвания по всяко време на денонощието. Текстът е в противоречие с чл. 84, ал. 1, т. 2 от ЗИНЗС, определящ право на непрекъснато време за сън не по-малко от 8 часа на денонощие.

Становището на Главна дирекция „Изпълнение на наказанията“ е, че: „тези действия на служителите от надзорно-охранителния състав (НОС) са единични случаи и то при действително възникнала необходимост“.

НПМ, като отбелязва, че действията на служителите от НОС са в следствие на незаконосъобразна заповед на началника на затвора, в изпълнение на явно незаконосъобразен текст от ППЗИНС, очаква действието на Министъра на правосъдието като орган, издал този незаконосъобразен акт.

61. Затворник, който е намерен за виновен за дисциплинарно нарушение, има правото да обжалва решението пред компетентен и независим висшестоящ орган.

Съгласно чл. 111 от ЗИНЗС, заповедта за дисциплинарно наказание „изолиране в наказателна килия“ подлежи на оспорване пред административния съд по местоизпълнение на наказанието, в тридневен срок от обявяването ѝ.

Жалбата не спира изпълнението на заповедта за наказание, освен ако съдът разпореди друго. В случаите, когато съдът отмени заповедта като незаконосъобразна, то наказанието вече е изтърпяно. Възможностите са или да се направи прихващане при бъдещо дисциплинарно наказание, или последващо парично обезщетение, отново по решение на съда. НПМ счита, че законовата разпоредба следва да се промени.

Останалите дисциплинарни наказания се обжалват по административен ред. Поради липса на изрична забрана за обжалване направо пред съда се създава противоречива съдебна практика в районите съдилища. В някои от определенията се приема, че искът е недопустим, а в други - съобразно чл. 120, ал. 2 от Конституцията, съдът разглежда по същество.

Административните съдилища приемат, че заповеди за налагане на дисциплинарни наказания на лишени от свобода не са административни актове, а акт за поддържане на реда и дисциплината. Някои съдебни състави не коментират същността на този акт, но приемат по аргумент на противното, че щом не е указано изрично, тези наказания подлежат на обжалване по административен ред и са недопустими.

В чл. 211 от Закона за МВР всички заповеди за налагане на дисциплинарни наказания подлежат на обжалване по реда на Административнопроцесуалния кодекс (АПК). Аналогичен е текстът в чл. 251 от Закона за отбраната и въоръжените сили, както и чл. 124 от Закона за държавния служител.

НПМ констатира липса на адекватна съдебна защита и правна уредба при налагане на дисциплинарни наказания на лишени от свобода. Това обяснява и засиленото използване на правомощието на омбудсмана по чл. 100, във вр. с чл. 99 от АПК за отстраняване на допуснатите нарушения, видно от докладите по проверките.

Използване на сила

Изпълнена е препоръката на КПИ за въвеждане на регистър за употреба на сила от бившия заместник-министър на правосъдието Янкулов, със заповед № ЛС – 04-1416/13.10.2015 г. НПМ отчита съществен напредък в местата за лишаване от свобода. Недостатък е, че това не е нормативно регламентирано и на места заповедта не се изпълнява.

Средства за усмиряване

Неправомерна употреба на белезници се установява в две направления. Първото е при създадени външни постове в лечебни заведения. По инструкция, служителите от надзорния състав са длъжни да фиксират лишения от свобода с белезници към леглото. При ползване на санитарен възел, лишеният от свобода също е с белезници. Фиксирането продължава по време на целия престой в лечебното заведение и не е ограничено във времето.

В средата на 2017 г. НПМ установи незаконосъобразно ползване на белезници в следствения арест в Г. М. Димитров, гр. София при всяко извеждане

от помещението за задържане. Аналогично е и положението в специализирания арест в гр. София. Близко шест месеца след направената от НПМ препоръка за преустановяване на употребата на белезници в тези два ареста, незаконосъобразното действие продължава.

НПМ очаква адекватно действие от страна на Министерство на правосъдието, изразено в налагане на дисциплинарни наказания на виновните длъжностни лица и преустановяване на тази практика.

Оръжия

69.1 Освен в случай на извънредно положение, затворническият персонал няма правото да носи смъртоносни оръжия на територията на затвора.

По инструкцията, на постовете на така наречените кули се предоставя автоматично оръжие. Тези инструкции допускат използването на това огнестрелно оръжие при опит за бягство, след даване на предупредителен изстрел. НПМ многократно отправи препоръки да се отменят тази инструкция, тъй като счита, че противоречат на разпоредбите на Наказателния кодекс.

Становището на ГДИН е, че: „оръжие може да се ползва като крайна мярка, след като всички други действия не са довели до прекратяване на незаконните действия“. Това становище кореспондира с чл. 116, ал. 1, т. 1 от ЗИНЗС, но е в противоречие с чл. 12 от Наказателния кодекс и с чл. 28 от Конституцията, регламентираща правото на живот.

Голяма част от затворите са в населени места. Използване на автоматично оръжие би поставило в опасност не само живота на лишения от свобода, но и на други граждани.

НПМ настоява отмяната на тази инструкция да стане незабавно, преди необходимата промяна на чл. 116, ал. 1, т. 1 от ЗИНЗС.

Администрация и персонал на затвора

71. За затворите отговарят държавни органи, различни от военните, полицейските или следствените служби.

По силата на Инструкция за взаимодействието между Главна дирекция „Криминална полиция“ към МВР и ГДИН, издадена на основание чл. 79, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за Министерството на вътрешните работи (отменен), са предоставени помещения на служители на МВР. Дадена е възможност тези служители да дават мнение във връзка с промяна на режима, условно предсрочно освобождаване, прекъсване на наказанието, устройване на работа и др. Тези служители извършват и несвойствена дейност да проверяват физически и юридически лица, желаещи да наемат лишени от свобода на работа. Изцяло дейността им със задържани лица нарушава правото на защита на лишените от свобода. КПИ и НПМ имат препоръка, дейността на тези служители да се извършва под надзора на администрацията в местата за лишаване от свобода. НПМ направи допълнителна препоръка, тези служители да имат

отделен режим за посещение, а министърът на правосъдието и министърът на вътрешните работи да провъзгласят нищожността или да отменят чл. 180, ал. 3 от ППЗИНЗС, съответно Инструкция Из-1351/18.06.2010 г.

Места за задържане в системата на Министерството на вътрешните работи

- Екипът на НПМ акцентира върху проблемите, свързани с малтретирането и ползването на адвокатска защита в началото на задържането в полицията и по време на медицинския преглед, отразени и при посещенията на Комитета за предотвратяване на изтезанията (КПИ) в България през 2014 г. и 2015 г.

- Акцент в проверките е поставен върху Инструкция № 8121з-78 от 24.01.2015 г. През 2016г. НПМ изрази становище, че същата следва да бъде актуализирана по отношение на редица въпроси, някои от които остават нерешени и през 2017г.

- Друг приоритет при проверките на НПМ бяха планираните ремонтни дейности във връзка с подобряване на материалните условия в местата за 24 – часово задържане.

- Необходимо е оптимизиране на редица дейности в системата на МВР, водещи до ненужна ангажираност на персонала.

През изминалата 2017 г. НПМ инспектира общо 21 Районни управления „Полиция“ (РУП) към МВР в градовете от Североизточна България.

След извършените проверки през 2016 г. НПМ е изразил становище, че Инструкция № 8121з-78 от 24.01.2015 г. следва да бъде актуализирана, като задължително се въведе регистър за употреба на сила и помощни средства към задържаните лица, който да се поддържа в сградата на съответните РУП.

През 2017г. остава нерешен въпросът за публичността на местонахождението на местата за задържане. НПМ смята, че изчерпателното изброяване на местата за задържане в структурите на МВР следва да бъде обнародвано.

Като системни недостатъци бяха изведени липсата на постелъчен инвентар, особено чаршафи и осигуряването на средства за изхранване. В РУП – гр. Тетевен е констатиран случай на задържани две лица, които са изтърпели изцяло 24-часово задържане без направени разходи за храна. Това полицейско управление е посочено в Заповед 295з-633/30.03.2017 г. като място, в което може да се осъществи задържане, но явно не е обезпечено със средства за изхранване на задържаните лица. Помещенията са без достъп до естествена светлина и адекватно изкуствено осветление, и вентилация.

Няма помещения за 24-часово задържане, в които вътре да е изграден санитарен възел и да има течаща вода. Няма и такива нормативни изисквания. При планирани ремонтни дейности във връзка с подобряване на материалните

условия в местата за 24-часово задържане, изграждането на помещения за задържане без самостоятелен санитарен възел е не само явно нецелесъобразно, но и неефективно. Изграждане на такива помещения би било неоправдано, а и самото задържане би следвало да се преразгледа и замени с други обществени мерки.

Независимо от активните действия от страна на МВР, значителна част от местата за задържане не отговарят на стандартите. По отношение на РУП в градовете Тетевен, Добрич, Разград, Велики Преслав и к. к. „Албена“ при извършените проверки е констатирано, че същите не покриват изискванията за задържане на лица, поради което следва условията в тях да бъдат приведени в съответствие с необходимия стандарт. Също така, сградата на закрития следствен арест в гр. Балчик все още, от 3 години насам, не е прехвърлена на Министерство на вътрешните работи.

Не са намерили своята реализация препоръките на КПИ относно вписване в регистрите за задържане на точното местоположение, където е настанено задържаното лице, посещенията от адвокат, роднини, лекар или длъжностно лице от консулския отдел; извеждането от килията за разпити; всякакви инциденти, свързани със задържаното лице, предоставената храна и др. Не се връчва и писмена информация относно правата на задържаното лице, включително и за непълнолетни. Става въпрос за прилагане на Директива 2012/13/ЕС относно правото на информация в наказателното производство, което налага изменения в нормативната уредба.

Предвидените мерки в Закона за признаване, изпълнение и изпращане на актове за налагане на мерки за процесуална принуда, различни от мерките, изискващи задържане са аналогични на мерките, указани в Препоръка СМ/Rec(2010)1 на Комитета на министрите на държавите-членки. В тази препоръка са определени санкции и мерки, които задържат закононарушителите в обществото и включват някои ограничения на свободата им чрез налагане на условия и/или задължения.

Предвид това, НПМ препоръчва на министъра на правосъдието и на министъра на вътрешните работи да създадат работна група за изменение и допълнение на Закона за административните нарушения и наказания. Работата на групата следва да бъде фокусирана върху въвеждането на обществени мерки и санкции, или така наречените у нас принудителни административни мерки, включително свързани и с електронен надзор, със съответните изменения в: Закона за опазване на обществения ред при провеждане на спортни мероприятия; Закона за домашното насилие; Закона за чужденците в Република България и отмяна на Указа за дребното хулиганство.

Извънредният труд в системата на МВР за тримесечие се движи в диапазона от 50 до 70 часа, за разлика от системата на Министерството на правосъдието, където диапазонът е от 30 до 50 часа. В проведените разговори със служителите се изтъква необходимост от увеличаване на щатната численост. В същото време се наблюдават доста дейности в МВР, водещи до ненужна ангажираност на персонала, които биха могли да бъдат оптимизирани (например проверките по спазване на процесуалната мярка „домашен арест“).

ЗАЩИТА НА ЛИЦАТА С ПСИХИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

- Проверките на НПМ повтарят констатациите от предходните години, че държавните психиатрични болници са нереструктурирани и качеството на здравната грижа не се подобрява.

- Министерство на здравеопазването не предприема действия за реструктуриране на сектора в съответствие с Политика 1.5 Опазване и подобряване на психичното здраве от Националната здравна стратегия 2020 г.

- Най-тежък остава проблемът с недостига на лекари в болниците, поради което не е възможно да се изпълнят изискванията на Медицински стандарт „Психиатрия“.

През 2017 г. НПМ извърши три проверки в лечебни заведения за психиатрична помощ: Държавна психиатрична болница (ДПБ) – гр. Ловеч, Държавна психиатрична болница – „Св. Иван Рилски“ – гр. Нови Искър и Център за психично здраве (ЦПЗ) – София област ЕООД, гр. София.

Проверките повтарят констатациите от предходни години, че държавните психиатрични болници са нереструктурирани и качеството на здравната грижа не се подобрява.

Министерство на здравеопазването (МЗ) не предприема действия за реструктуриране на сектора в съответствие с Политика 1.5 Опазване и подобряване на психичното здраве от Националната здравна стратегия 2020 г. и препоръките на НПМ.

Най-тежък остава проблемът с недостига на лекари в болниците, поради което не е възможно да се изпълнят изискванията на Медицински стандарт „Психиатрия“. Следващ проблем е остарялата и амортизирана материална-техническа база, която с частични ремонти трудно може да изпълни изискванията на медицинския стандарт по „Психиатрия“, утвърден с Наредба № 24/2004 г. на МЗ.

Като пример за липсата на специалисти може да бъде посочена констатацията на НПМ, че в ДПБ - гр. Ловеч са незаети пет лекарски длъжности за психиатри, а в ДПБ - гр. Нови Искър три. Също така има липса и на друг медицински и немедицински персонал, особено на санитарни.

В последните две години в ДПБ – гр. Ловеч намалява и броят на преминалите болни.

При ДПБ – гр. Нови Искър се констатира, че не са извършвани проверки от страна на Столичната регионална здравна инспекция (СРЗИ) за определяне на ниво на компетентност съгласно медицинския стандарт по „Психиатрия“.

В ДПБ - гр. Нови Искър е извършен ремонт на Първо мъжко отделение за подобряване на битовите условия на пациентите. Изготвен и е проект за енергийна ефективност на сградата, който очаква финансиране от Министерство на здравеопазването (МЗ).

Медицинските специалисти срещат трудности при лечение и изписване на пациенти, поставени под запрещение. Има случаи, при които настойниците и

попечителите не изпълняват функциите си и пациентите се оставят в болницата с години.

НПМ констатира, че в болниците мерките за временно ограничаване на пациенти се прилагат при спазване нормативните изисквания и правата на пациентите.

Проверката в ЦПЗ – София област ЕООД показва, че лечебното заведение е с определено II ниво на компетентност по медицинския стандарт „Психиатрия“, въпреки че материалната база на стационарния блок е стара, амортизирана и не съответства на изискванията за лечебно заведение. В тази връзка НПМ отправи препоръка до Министерство на здравеопазването да се осигури подходяща сграда за ЦПЗ - София област.

ЦПЗ е кадрово обезпечен за дейността. Пациентите се лекуват след получено Информирано съгласие. Мерките за временно ограничаване на пациентите се прилагат и документират съгласно нормативните изисквания. Пациентите са обезпечени с медикаменти и възможност за консултации с други специалисти и медико-диагностични изследвания.

Медицинските специалисти на ЦПЗ намират процедурата от Закона за здравето за извеждане на пациенти в съда за определяне на необходимостта за провеждане на задължително лечение за тежка за пациентите и често влошаваща тяхното състояние. Те предлагат съдията да идва на място в лечебното заведение.

Извършените проверки още веднъж потвърдиха, че за защитата на лицата с психични заболявания е необходима цялостна политика в областта на психичното здраве, която да позволява интегриран подход по отношение на психиатричните заболявания и развитието на системата за грижи и подкрепа на хората, страдащи от психични разстройства, както и на техните близки.

За пореден път се налага НПМ да подчертае своите препоръки към компетентните органи, по отношение защитата на правата на лицата с психични заболявания:

1. Министерство на здравеопазването да предприеме действия:

- да се задействат процедури за законодателни промени, чрез които лечебните заведения за оказване на психиатрична медицинска помощ в Република България да се приравнят до нивото на лечебните заведения, оказващи здравна помощ по останалите (соматичните) медицински специалности; да се задействат процедури за издаване на Документ с определени нива на компетентност на държавните психиатрични болници в съответствие с чл. 6. (1) от ЗЛЗ и Медицински стандарт по Психиатрия утвърден с Наредба № 24/07.07.2004 г. на МЗ;

- да се изготвят съответните допълнителни нормативни актове, свързани с подобряване на работата на ДПБ, например - Наредба за трудотерапията;

- да се осигури адекватно финансиране на държавните психиатрични болници;

- да се въведе практика на стриктен контрол на лечебните заведения за психиатрична помощ в Република България от страна на компетентните органи.

2. Министерството на здравеопазването и Министерство на труда и социалната политика да си сътрудничат за решаване на проблеми, свързани със

здравеопазването и предоставянето на социални услуги, както помежду си, така и със съответните организации, работещи по подобни проблеми.

Необходимо е да се разкрият социални услуги в общността за лица с психични заболявания и да се разработят ефективни програми за социално включване на тази уязвима група в обществото, например чрез разкриване на трудовотерапевтични центрове, социални предприятия за психично болни.

СОЦИАЛНИ ИНСТИТУЦИИ ЗА ДЕЦА И ВЪЗРАСТНИ

- Настаняването на деца и възрастни от семейна среда в институцията трябва да бъде крайна мярка за закрила.

- Държавните институции трябва да подкрепят семейството и близките на застрашените от изоставяне деца и възрастни, за да се предотврати настаняването им в институции.

- Необходимо е да се увеличи трудовото възнаграждение на служителите в сферата на социалните услуги за деца и възрастни.

- Компетентните институции трябва да осъществяват редовен ефективен контрол върху доставчиците на социални услуги за деца и възрастни.

- Трябва да се създадат условия децата и възрастните, настанени в институции, да ползват социални услуги в общността.

За поредна година се налага НПМ да отбележи, че дирекциите „Социално подпомагане“ към Агенция за социално подпомагане (АСП) продължават настаняването на деца и лица в резидентни социални услуги, като ги извеждат от семейна среда. Становището, многократно заявявано от НПМ е, че настаняването на деца и възрастни от семейна среда в институцията трябва да бъде крайна мярка за закрила. Започналият през 2010 г. процес на деинституционализация протича с бавни темпове и все още не са изградени достатъчно социални услуги в общността за деца и за възрастни.

От изключителна важност е държавните институции да подкрепят семейството и близките на застрашените от изоставяне деца и възрастни, като в този процес да вземат участие също и общините, неправителствения сектор, граждански сдружения и др.

Като основен проблем, констатиран при проверките на НПМ в социалните институции за деца и възрастни, е липсата на квалифициран персонал, който да полага адекватни грижи за настанените в тях. Причините за това са в ниското заплащане, недостатъчните обучения, липсата на изисквания за образователен ценз, отдалечеността от общински центрове, което неизбежно води до липса на мотивация и голямо текучество.

Като пример може да бъде посочено, че средната работна заплата за специализираните длъжности – медицински специалисти, кинезитерапевти, рехабилитатори, психолози, логопеди, социални работници и др. – е около 600 лв. В същото време, заплащането на неспециализирания персонал е около минималната работна заплата и се увеличава ежегодно с нарастването ѝ. Така, на практика, възнагражденията на неспециализирания персонал се увеличават, а на специализирания – не, поради липса на достатъчно бюджетни средства.

При извършените проверки през 2017 г. НПМ установи, че възнагражденията на специалистите в социалните услуги в общността – Център

за социална рехабилитация и интеграция, Център за обществена подкрепа, Дневни центрове за деца и възрастни с увреждания и др. – също са много ниски.

Основният фактор, от който зависи предоставянето на качествена социална услуга, е човешкият ресурс. Полагането на грижи за деца и възрастни, настанени в институции и услуги в общността, е трудна и отговорна задача, с чието изпълнение са натоварени служителите, които ежедневно работят с тях. Именно за това тези служители трябва да бъдат подкрепени от държавата и общините.

Социални институции за деца

През 2017 г. фокусът на проверките на НПМ в институциите за деца беше насочен към различни социални услуги от резидентен тип. Бяха посетени общо 8 институции – центрове за настаняване от семеен тип за деца без увреждания, центрове за настаняване от семеен тип за деца с увреждания, домове за деца, лишени от родителски грижи и кризисни центрове за деца, жертви на трафик или пострадали от насилие. Основната констатация на НПМ е, че в част от институциите се наблюдават системни проблеми при полагане на грижи за децата, а в другата част е налице голяма разлика в качеството на предоставената грижа в еднакъв вид социални услуги.

Кризисни центрове за деца, жертви на трафик, или пострадали от насилие

През 2017 г. НПМ извърши проверки в два Кризисни центъра за деца, жертви на трафик, или пострадали от насилие – в с. Балван, община Велико Търново и Кризисен център „Вяра, Надежда, Любов“ – гр. София. Кризисен център за деца, жертви на трафик, или пострадали от насилие е социална услуга от резидентен тип, която предоставя 24 часа в денонощието грижа и закрила на деца, които са изведени от ситуация на насилие или трафик, нуждаещи се от спешна закрила и кризисна интервенция.

Основните констатации на НПМ са, че съществуват системни проблеми при предоставянето на този вид социална услуга. По данни на управителите на социалната услуга, голяма част от децата в кризисните центрове не са посещавали училище преди настаняването им в тях. Образователното ниво на децата не отговаря на реалните класове, в които се обучават. В тази връзка НПМ препоръчва да бъдат разработени образователни схеми, адаптирани за деца, които трайно не са посещавали учебни заведения.

Друг проблем, който констатира НПМ е, че част от децата, настанени в тези институции, не отговарят на профила на социалната услуга. Причините, поради които са настанени там, са за бягства от вкъщи, кражби, противообществени прояви. Освен че децата не отговарят на профила на социалната услуга, не е спазен и законоустановеният срок за настаняване, който е не повече от шест месеца, като този срок се определя само в изключителни случаи. По данни на управителите на социалната услуга, много често едновременно се настаняват деца, които са жертва на насилие и деца, които са

извършители на противообществени прояви, злоупотребяващи с наркотични вещества и проявяващи агресивно поведение спрямо децата жертви. Независимо, че и в двата случая децата са жертви – в първия са преживели физически и психически тормоз, във втория са били negliжирани и попаднали под влияние на криминогенна среда, потребностите на двете групи деца са различни, както и работата с тях изисква различен подход. В тази връзка НПМ подкрепя становището на доставчиците на тази социална услуга, че е необходимо да бъдат изградени профилирани кризисни центрове за работа с деца с девиантно поведение или в конфликт със закона.

Друг проблем, който установи НПМ е, че координацията между институциите и доставчиците на тази социална услуга в много случаи не е ефективна. По данни на управителите на кризисните центрове, на всеки три месеца се изготвя отчет за изпълнение на индивидуалния план за грижи на всяко дете, който се изпраща до отделите „Закрила на детето“ към дирекциите „Социално подпомагане“. В повечето случаи социалните работници не предоставят необходимата информация във връзка с промяна на семейната среда – дали продължава да бъде рискова за детето, или ще бъде предприета друга мярка за закрила спрямо даденото дете. НПМ отново подкрепя предложенията на управителите на кризисните центрове да бъдат разработени ефективни схеми за подпомагане на родителите и за ангажирането им в процеса на реинтеграция на техните деца. Също така е необходимо регулярно да се обсъждат между социалните работници и служителите на кризисните центрове дейностите по изпълнение на плана за грижи и работата със семействата на децата.

НПМ констатира, че разпитите на децата не се провеждат в така наречената „синя стая“, която се намира в ОД на МВР – гр. Велико Търново. По данни на управителя на кризисния център в с. Балван нито едно дете не е разпитвано в „синя стая“ през последните две години. В тази връзка екипът на НПМ извърши проверка в ОД на МВР – гр. Велико Търново и установи, че в Книгата за разпити на деца няма нито едно регистрирано дете за 2017 г., което да е разпитано в „синя стая“. Независимо, че тази стая е специализирано помещение, предназначено за разпити на деца, станали жертви на престъпление, тя не се използва по предназначение. Омбудсманът многократно е заявявал, че трябва да се работи за промяна на практиката за изслушване на деца и привеждането ѝ в съответствие с изискванията на международните правни актове. Създаването на подобни помещения е свързано именно с щадящо за детето съдебно производство, като едновременно с това се гарантират неговите права и най-добър интерес в съдебния процес. В тази връзка НПМ отправи препоръка до директора на Дирекция „Социално подпомагане“ – гр. Велико Търново при разпит на деца, претърпели насилие, да се ползва „синя стая“, намираща се в сградата на ОД на МВР – гр. Велико Търново.

Също така НПМ препоръчва на изпълнителния директор на АСП стриктно да се спазва утвърденото Методическо ръководство за условията и реда за предоставяне на социалната услуга „Кризисен център“ от отделите „Закрила на детето“ към дирекции „Социално подпомагане“ при настаняване на деца в посочената социална услуга, а именно – децата, настанени в тези институции, да

отговарят на профила на социалната услуга, както и да бъде спазен законоустановеният срок за настаняването им.

Домове за деца, лишени от родителски грижи

НПМ провери два дома за деца, лишени от родителски грижи в област Благоевград.

Първият – Дом за деца, лишени от родителски грижи (ДДЛРГ) – гр. Благоевград по време на проверката беше в процес на закриване, считано от 01.01.2018 г.

Вторият дом – Дом за деца, лишени от родителска грижа от 7 до 18/20 г. „Петър Димитров“ – с. Първомай, община Петрич.

По време на проверката НПМ установи, че в Дома са настанени 21 деца, ползващи социални услуги на постоянна (6 деца), седмична (12 деца) и дневна (3 деца) грижа. Той е разположен в стара и неподържана сграда на три етажа. Спалните помещения са на втория и третия етаж, в стаите на децата няма обособени бани и тоалетни. Децата ползват общо 4 бани и тоалетни, което е крайно недостатъчно за техните нужди. По време на проверката НПМ установи, че децата нямат лични вещи в стаите. По данни на децата всяка сутрин те се преобличат в мазето на дома. При проверка на мазето НПМ констатира, че дрехите на децата са общи. НПМ се запозна със седмичното меню от 16.10.2017 г. до 22.10.2017 г. и констатира, че менюто на децата е бедно и еднообразно, не е съобразено с изискванията на Стандарт 9 към Приложение № 3 към чл. 48 от Наредбата за критериите и стандартите за социални услуги за деца и Наредба № 26 от 2000 г. за здравословно хранене на учениците. Като пример може да бъде посочено, че за цялата седмица като десерт на децата е предвидено кисело мляко, а на 22.10.2017 г. и за обяд, и за вечеря е предвидено в менюто: зрял фасул и кисело мляко.

НПМ констатира проблем, свързан с настанените в ДДЛРГ – с. Първомай деца. Голяма част от тях са на дневна и седмична грижа, но макар и формално да отговарят на условията за настаняване в институция, по мнение на НПМ, не трябва да бъдат настанявани в дом за деца, лишени от родителска грижа. В интервютата с децата НПМ установи, че основната функция на този дом е осигуряване на дрехи, храна и учебници.

Отбелязваме с тревога, че тези домове продължават да изпълняват функции по-скоро на пансион, а не на домове за деца, лишени от родителска грижа. Голяма част от настанените деца не са лишени от родителска грижа. Обосновано е съмнението, че родителите или роднините на тези деца имат достатъчен капацитет да полагат необходимата грижа към тях.

НПМ препоръчва да се промени чл. 21 от Правилника за организацията и дейността на домовете за деца, като отпадне предлагането на седмична и дневна грижа в домовете за деца, лишени от родителски грижи. Тези услуги биха могли да бъдат заместени от други социални услуги, предоставяни в общността. В този смисъл НПМ отново подчертава, че е крайно време държавните институции да приложат индивидуалния семеен подход, т.е. да бъдат подкрепени семействата в

отглеждането на техните деца, а не да продължават да се настаняват деца в домовете.

Видно от направените констатации от екипа на НПМ, ДДЛРГ „Петър Димитров“ – с. Първомай, община Петрич не отговаря на стандартите за предоставяне на качествена грижа за отглеждане на деца. В тази връзка НПМ отправи запитване към Агенцията за социално подпомагане относно срока за закриване на Дома, както и за броя на домовете за деца, лишени от родителски грижи, които предстои да бъдат закрити през 2018 г. В отговор на запитването АСП информира НПМ, че срокът за закриването на Дома е 2020 г., като на негово място ще бъдат изградени три нови социални услуги за деца в община Петрич – Център за настаняване от семеен тип за деца, Център за обществена подкрепа и Преходно жилище.

През 2018 г. в страната ще бъдат закрити шест дома за деца, лишени от родителски грижи.

Центрове за настаняване от семеен тип за деца и младежи без увреждания

Основната констатация на НПМ след проверките в центровете за настаняване от семеен тип за деца и младежи – в гр. Велико Търново и гр. София е, че при предоставянето на една и съща социална услуга нейното качество е различно в зависимост от доставчика ѝ.

В първия случай доставчикът на социалната услуга е община Велико Търново. Тя администрира Център за настаняване от семеен тип II за деца и младежи без увреждания. Сградният фонд на Центъра изцяло отговаря на потребностите на децата. Помещенията са големи и модерно обзаведени. Всички деца са включени в образователния процес. Също така те ползват социални услуги в общността – Център за обществена подкрепа и Център за социална рехабилитация и интеграция – гр. Велико Търново. Средният престой на дете, настанено в социалната услуга, е около 10 месеца. Седем деца са в процедура по осиновяване, а на 4 деца предстои връщане в биологичното семейство. Предоставената социална услуга за деца в Център за настаняване от семеен тип II за деца и младежи без увреждания е с много високо качество.

В другия случай доставчикът на социалната услуга е Столична община. По време на проверката НПМ констатира, че Центърът за настаняване от семеен тип за деца „Вълшебство“ се помещава в стара сграда, заедно с Дневен център за деца с увреждания и Център за обществена подкрепа. Материалната му база е амортизирана, разположението на помещенията не е съобразено с целите на използването им. Като пример може да се посочи, че за да се отиде от кабинета на директора до общото помещение за игра, трябва да се премине през санитарните помещения, предназначени за децата. По време на проверката НПМ установи, че има настанено дете, което е по-малко от тригодишна възраст (услугата е за деца над тригодишна възраст). Също така, от десетте настанени деца нито едно не ползва външна социална услуга в общността. Голяма част от тях престояват в центъра повече от три години, по данни на директора те не се вписват в регистрите за осиновявания. Многократно НПМ е заявявал, че дългият

престой на деца в институции пряко нарушава техните права. Това причинява не само психични травми на децата, но и ги лишава от възможността да бъдат в семейна среда. В тази връзка НПМ се обърна към отдел „Закрила на детето“ към Дирекция „Социално подпомагане“ – Красно село, Столична община, да изготви и предостави справка на омбудсмана за всяко дете, настанено в Център за настаняване от семеен тип за деца „Вълшебство“, съдържаща информация за това какви мерки са предприети до момента и какви предстоят да бъдат предприети, във връзка с намаляване престоя на децата в Центъра. НПМ отправи препоръка и към кмета на Столична община, да се извърши вътрешен ремонт на Център за настаняване от семеен тип за деца „Вълшебство“ – гр. София. След препоръките на НПМ директорът на Дирекция „Социално подпомагане“ – Красно село, Столична община, информира омбудсмана, че за две деца предстои вписване в Регистъра на деца, които могат да бъдат осиновени при условията на пълно осиновяване, и че за седем деца е започната работа в посока реинтеграция в биологичното семейство. Администрацията на Столична община уведоми омбудсмана, че след неговата препоръка ще бъде извършено реновиране на Центъра и реструктуриране на помещенията, с оглед по-добрата им функционалност.

Центрове за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания

По време на проверките в Центровете за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания (ЦНСТДМУ) в гр. Велико Търново и с. Вълково, община Сандански, екипът на НПМ констатира, че предоставената социална услуга за деца с увреждания и на двете места е с високо качество. Сградният фонд на центровете изцяло отговаря на потребностите на децата. Децата и младежите, настанени в ЦНСТДМУ – гр. Велико Търново ползват социални услуги в общността – Дневен център за деца с увреждания, Дневен център за възрастни с увреждания, Център за социална рехабилитация и интеграция.

По данни на директора на ЦНСТДМУ – с. Вълково, община Сандански, три от децата посещават Дневен център за деца с увреждания в гр. Сандански. Поради недостатъчния транспорт на Дневния център, децата от ЦНСТДМУ престояват не повече от четири часа в Дневния център, а не осем часа – както е предвидено в договора за ползване на социалната услуга. Това възпрепятства децата да ползват ефективно услугите на Дневния център. В тази връзка НПМ препоръча на кмета на община Сандански да осигури допълнителен транспорт на Дневния център, за да бъде предоставена качествена социална услуга на децата от Центъра. След препоръката на НПМ кметът на община Сандански предостави необходимия специализиран транспорт.

Социални институции за възрастни

По данни на АСП към 31 май 2017 г. на територията на страната функционират 223 институции за възрастни с умствена изостаналост и с

психични разстройства (40 дома, 128 защитени жилища и 55 центъра за настаняване от семеен тип). В тях са настанени общо 4951 души.

Още 1724 души чакат за настаняване – 1369 души с психични разстройства и 355 души с умствена изостаналост.

През 2017 г. НПМ извърши проверки в 9 институции, предоставящи резидентни социални грижи за възрастни хора с умствена изостаналост и с психични разстройства.

Независимо, че на 26 януари 2012 г. Народното събрание на Република България ратифицира със закон Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, качеството на живот на тази група хора не се е подобрило.

През годините НПМ многократно е отправял препоръка да се ускори процесът на деинституционализация, тъй като продължителното пребиваване на хора с увреждания в институции нарушава основни човешки права. Въпреки това, все още съществуват 8 институции с капацитет от над 100 души, разположени на голямо разстояние от общинските центрове, от болници, както и липсват специалисти, които да се грижат за тях.

За пореден път НПМ смята за необходимо да бъде изведена като приоритет необходимостта от успешна деинституционализация и социализация на възрастните хора, настанени в институции. От особено значение е и провеждането на информационни кампании, чрез които да се намали стигмата върху лицата с умствена изостаналост, психични разстройства и деменция. Необходимо е обществото да приеме, че посочените групи хора имат нужда от лечение и специализирани грижи, а изолацията, в която се намират в момента, ги поставя в особено уязвимо положение и е в пряко нарушаване на техните права. Условието за живот в специализираните институции за пълнолетни лица често са неудовлетворителни, с ниско качество на грижа и състояние, несъответстващо на нормативно определените стандарти и критерии.

През 2014 г. е приета Национална стратегия за дългосрочна грижа за възрастните хора, настанени в институции. Тя предвижда, че процесът на деинституционализация на домовете трябва да започне през 2018 г. НПМ счита, че прилагането на някои от заложените в Плана за действие на Националната стратегия мерки и дейности могат да бъдат извършени в по-кратък срок.

Според НПМ заложените срокове за изготвяне на специализирани критерии и методика за оценка и за провеждане на обучения на екипите и подготовка за извеждането на лицата са необосновано дълги. Това би забавило още повече процеса на деинституционализация.

Чрез забавяне на фактическото начало на деинституционализацията се нарушават правата на настанените в институции, за които и оценката на Министерство на труда и социалната политика е: „условието за живот в специализираните институции за пълнолетни лица с психични разстройства са неудовлетворителни, с ниско качество на грижа и състояние, несъответстващо на нормативно определените стандарти и критерии. Съществен проблем е „институционализираното“ пребиваване в лечебните заведения за дълги периоди от време на хора с хронично протичащи психични разстройства“.

НПМ счита, че трите процеса – по изграждане на новите резидентни услуги, по подготовка на възрастните хора за извеждане в тях и по обучение на

екипите на новите услуги, трябва да протичат паралелно, с цел веднага след като приключи изграждането на услугата, в нея да могат да бъдат настанени потребители.

Голямо притеснение поражда и посочената в ОПЕРАЦИЯ ПО ОПРР 2014-2020 „Изграждане и ремонт на необходимата инфраструктура и доставка на необходимото обзавеждане и оборудване за създаване на социални услуги в общността“ забележка 2, а именно:

*Няма да се допуска изграждане на резидентни социални услуги в сградите на закрити или предстоящи за закриване специализирани институции – сградите на бившите домове за деца с увреждания, бившите и функциониращите все още домове за деца, лишени от родителска грижа, бившите и функциониращите все още домове за медико-социални грижи за деца, бившите и функциониращите все още домове за пълнолетни лица, както и в лечебни заведения.

**При заявено мотивирано искане от общините е възможно да се приложи индивидуален подход, в зависимост от сградата на институцията, местонахождението ѝ, техническото ѝ състояние, достъпа до други услуги и т.н. Възможността за използване на такива сгради ще се оценява от Постоянната експертна работна група.

В годишните си доклади НПМ многократно е отбелязвал негативната констатация, че е очевидна липсата на воля и визия за преместване на услугите за резидентна грижа в общността. Вместо това, се наблюдава противоположна тенденция – материалната база на институциите, разкрити на голямо разстояние от общинския център, и в някои случаи, без съпътстваща инфраструктура, се преустройва с минимални средства за разкриване на Защитени жилища. Това води до практиката Защитените жилища да се разполагат фактически в същата сграда или в двора на съответната резидентна услуга. Същата практика може да бъде приложена и при изграждането на Центровете за грижа за хора с увреждания и стари хора.

Още повече, в Общите европейски насоки за преход от институционална грижа към грижа в общността е посочено: **„Разработването на планове за бъдещо използване на сградите трябва да бъде част от процеса на закриване на институциите ... важно е и да се гарантира, че нито една част от сградата няма да се използва за предоставяне на институционална грижа за която и да е група ползватели“** (с. 129).

НПМ също смята, че е абсолютно недопустимо да се разкриват каквито и да било социални институции в сградния фонд на домовете за възрастни хора от стар тип. В подкрепа на тази позиция могат да бъдат посочени следните констатации от извършени през 2017 г. проверки.

В Дом за възрастни хора с умствена изостаналост – с. Церова кория, община Велико Търново, от много години и въпреки предишни препоръки на НПМ, липсва рампа или асансьор за трудноподвижни лица. Община Велико Търново се е ангажирала да отпусне средства за изграждане на достъпна среда, но НПМ не констатира изпълнение на поетия ангажимент. Явно е необходимо отново да се обърне внимание на факта, че с неосигуряването на достъпна среда се нарушават изискванията, предвидени в:

1. Конвенция на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание;
2. Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания;
3. Закона за интеграция на хората с увреждания;
4. Закона за устройство на територията;
5. Наредба № 4 от 1 юли 2009 г. за проектиране, изпълнение и поддържане на строежите в съответствие с изискванията за достъпна среда за населението, включително за хората с увреждания.

Също така, липсата на достъпност засяга основни човешки права и достойнството на хората с увреждания. Тормозът и поддържането на недостъпна архитектурна среда се смята за дискриминация по смисъла на чл. 5 от Закона за защита от дискриминацията. Лицата и организациите, извършващи дискриминация, носят административнонаказателна отговорност (чл. 78 и сл. от Закона за защита от дискриминацията).

Същият проблем беше констатиран и в Дома за възрастни хора с психични разстройства – с. Раздол, община Струмяни. Той е разположен в местност, силно отдалечена от останалите населени места. Пътят до най-близкото село Микрево е 22 километра и, въпреки че е със статут на международен път, е в извънредно лошо състояние. Това обстоятелство, заедно с липсата на други транспортни връзки, затруднява достъпа на квалифицирани специалисти и предоставянето на здравни услуги. В сградата има изграден асансьор за хора с увреждания, но към момента на проверката той не функционираше. По твърдения на служителите, лицата с инвалидни колички се извеждат в двора, като се пренасят на ръце.

Едното крило в сградата, където са настанени хората, е ремонтирано, но санитарно-хигиенните условия не са добри. Общият брой на санитарните възли не е съобразен с капацитета на дома. В неремонтираното крило помещенията не отговарят на стандартите и критериите в чл. 40е от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане (ППЗСП). Помещенията са стари и амортизирани, което пречи да се поддържа добра хигиена. Подовете са покрити с дюшеме, което се нуждае от подмяна, липсват санитарни възли в стаите – има по 1 санитарен възел на етаж, за съответно 23 и 15 души.

Храната се приготвя на място в дома. Менюто е бедно и не е съобразено с изискванията на чл. 41, ал. 1 и 2 от ППЗСП. За пример може да бъдат посочени: закуска от твърдо сварено яйце и ябълка, или обяд от супа от магданоз, пилешки дроб на фурна и айран.

За 2017 г., до момента на проверката, в дома са регистрирани 4 смъртни случая. Практиката е починалите да се погребват в гробищния парк на Дом за възрастни хора с психични разстройства – с. Раздол. Статутът на гробищния парк на Дома до момента не е бил уреден.

В Аналитичния доклад на социалните услуги на АСП е посочено, че се предвижда тази специализирана институция да бъде закрыта.

Въпреки това, в с. Раздол функционират две Защитени жилища за хора с умствена изостаналост и с психични разстройства. В тях, лицата се занимават с домакинска работа, поддържат стаите и двора, но не посещават дневен център или други социални услуги в общността. В тази връзка НПМ поддържа заключението си, че тенденциозно защитените жилища за възрастни хора с

умствена изостаналост и психични разстройства са разположени в места, отдалечени от големите градове. Това обстоятелство, заедно с липсата на транспортни връзки, затруднява достъпа на квалифицирани специалисти и предоставянето на адекватни здравни и социални услуги на възрастните хора. По този начин, вместо да са средство за осъществяване на успешна интеграция в обществото, защитените жилища на практика функционират като малки затворени институции.

НПМ подчертава, че е от особена важност да не бъдат разкривани каквито и да е социални услуги на подобни отдалечени места, където липсва всякакъв вид инфраструктура и специализирани кадри.

От друга страна, в с. Церова кория са изградени две Защитени жилища за възрастни хора с умствена изостаналост, всяко от които е с капацитет от по 7 души. В тях се предоставя социална услуга от резидентен тип с високо качество, в среда, близка до семейната. Възрастните хора са настанени по двама в стая и имат на разположение просторна обща зала със столова и обособена кухня. Материалната база е в много добро състояние. Осем души ползват услугите на Дневен център в гр. Велико Търново.

НПМ установи, че в някои случаи при настаняване отделите „Социално подпомагане“ определят вида на специализирана институция – дом или защитено жилище – само по документи. Не са извършени предварителни срещи с хората, очакващи настаняване, с оглед оценка на обективното им състояние. Това води до случаи на преместване на възрастни от дом в защитено жилище и впоследствие обратно преместване в същия или в друг дом.

Честото преместване от една институция в друга влияе изключително негативно на психосоматичното състояние на лицата и трябва да се извършва единствено след внимателна преценка на индивидуалното състояние. НПМ смята, че трудностите при адаптирането на възрастните могат да се преодолеят, като се работи активно с лицата преди и след преместването им, включително и като се консултират с подходящи специалисти.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА НАЦИОНАЛНИЯ ПРЕВАНТИВЕН МЕХАНИЗЪМ С МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ ОРГАНИ И ОРГАНИЗАЦИИ

През 2017 г. НППМ продължи активното си сътрудничество с редица национални и международни партньори в лицето на държавни институции, неправителствени организации, както и международни органи и организации. Една малка част от тях са: Подкомитетът за предотвратяване на изтезанията; Мрежата на националните превантивни механизми в Югоизточна Европа; Съветът на Европа; Международният център за развитие на миграционните политики; Европейската агенция за гранична и брегова охрана; Агенцията за основни права на Европейския съюз; Върховният комисар по правата на човека към Организацията на обединените нации; Амнести интернешънъл; Българският хелзинкски комитет; Центърът за изследване на демокрацията и др.

Конференциите, семинарите, работните групи и срещи, както и дискусиите, в които експерти от НППМ взеха участие са изброени в хронологичен ред по-долу:

- м. януари 2017 г. – Конференция, посветена на процеса на деинституционализацията на децата, организирана от Ноу-хау центъра за алтернативна грижа за децата към Нов български университет;

- м. март 2017 г. – Участие в Работна група относно обученията по принудително връщане в гр. Будапеща, Унгария, организирана от Международния център за развитие на миграционните политики;

- м. април 2017 г. – Участие в Работна група относно обученията по принудително връщане във Велико херцогство Люксембург, организирана от Международния център за развитие на миграционните политики;

- м. май 2017 г. – Информационен ден за потенциални бенефициенти по фонд „Убежище, миграция и интеграция“ 2014-2020 година и по фонд „Вътрешна сигурност“ 2014-2020 година;

- м. май 2017 г. – Практическо обучение и дискуссионен форум „Интеграцията на бежанците в приемащите общества“, организатор Фондация за достъп до права;

- м. май 2017 г. – Кръгла маса на тема „Възможности за по-добра закрила на децата бежанци в България“, организатор Български Червен кръст;

- м. май 2017 г. – Семинар на тема „Задържане и алтернативи на задържането на мигранти, лица, търсещи международна закрила и бежанци“, организиран от Върховния комисариат за бежанците на ООН в сътрудничество със Съвета на Европа;

- м. май 2017 г. – Участие в Конференция на мрежата на Националните превантивни механизми от Югоизточна Европа в Белград, Република Сърбия;

- м. юли 2017 г. – Участие в конференция на мрежата на НППМ на Югоизточна Европа в гр. Подгорица, Черна гора на тема: „Защита на здравето в затворите и психиатричните институции“;

- м. септември 2017 г. – Кръгла маса в изпълнение на проект „Подкрепа за прилагане на решенията на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) и стандартите и препоръките на Европейския комитет за предотвратяване на

изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или изтезание (КПИ) (с фокус върху реформата в затворите)“, организирана от ГДИН;

- м. октомври 2017 г. – Участие в годишна среща и работна група на наблюдателите по принудително връщане в гр. Атина, Република Гърция, организирана от Международния център за развитие на миграционните политики;

- м. ноември 2017 г. – Участие в обучение за обучители на наблюдателите по принудително връщане в Република Малта, организирано от Международния център за развитие на миграционните политики;

- м. ноември 2017 г. – Конференция на тема: „Създаване на ефективен механизъм за интеграция на лицата с предоставена международна закрила в Република България“, организирана от Представителя на Върховния комисариат на Организацията на обединените нации за бежанците в България и Българският съвет за бежанци и мигранти;

- м. декември 2017 г. – Участие в международна среща, организирана в рамките на съвместен проект със Съвета на Европа, наречен „Южна програма 2“ в гр. Хамамет, Република Тунис;

- м. декември 2017 г. – Среща с Международния алианс по възпоменание на Холокоста във връзка с включване в обучението на учениците в България на тема: „Холокост и съвременност“.